

TÁRCZA.

ÉVNEGYEDES JELENTÉS A M. N. MÚZEUM SZÉCHÉNYI-ORSZÁGOS- KÖNYVTÁRÁNAK ÁLLAPOTÁRÓL

AZ 1904. ÉV I. NEGYEDÉBEN.

I.

A *nyomtatványi osztály* anyaga a lefolyt évnegyedben köteles példányokban 2886 db., ajándék útján 193 db., vétel útján 324 db., letétemény útján 1 db., összesen tehát 3404 db. nyomtatvánnyal gyarapodott. Ezen felül köteles példány címén beérkezett hivatalos irat 336 db., perirat 31 db., alapszabály 262 db., püspöki körlevél 151 db., gyászjelentés 1844 db., zárszámadás 418 db., falragasz 1060 db., másor 600 db., szinlap 2358 db., vegyes 657 db., összesen 7717 db., apró nyomtatvány.

Vételre fordítottatott 2584 korona 43 fillér, 611 márka 50 f. és 66 hollandi forint.

Ajándékaikkal a következők gyarapították a nyomtatványi osztály anyagát: Bács-Bodrogszabolcsi tört. társulat Zombor (4 db.), Bárdos György (2 db.), Berkovics Miklós (2 db.), Breznay Béla, Budai dalárda, Budapest székes főváros statisztikai hivatala, Budapesti kir. orvosegylet, Budapesti Szemle szerkesztősége (4 db.), Conduratu Gregor Bukarest, Csikmegyei Füzetek szerkesztősége Csikszerecs, Direction der k. u. k. Haus-Hof-und Staats-Archivs Wien, Doby Antal Homonna, Egri egyházmegyei hivatal, Erdélyi Múzeum-egylet Kolozsvár, Földművelésügyi m. kir. miniszterium. Főrendiházi iroda (8 db.), Gagyhó Dénes, Gallovich Jenő (2 db.), Grafikai Szemle szerkesztősége, Hallock-Greenewalt M. Philadelphia, Hazánk szerkesztősége, Herczegprimási iroda Esztergom, Hermann Ottó (2 db.), Horváth Géza, Illésy János (2 db.), Izr. magyar irod. társulat, Kais. Akad. der Wissenschaften Wien, Kele József Szolnok, Képviselet-házi iroda (19 db.), Kereskedelmi

m. kir. miniszterium, Kolozsvár város tanácsa, Kongl. Universitets-biblioteket Upsala, Kováts László, Közgazdasági Közlemények szerkesztősége, Kuun Géza gróf N. I. Németi, László Géza Szegszárd (2 db.), Lehr Albert (2 db.), Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság, Magyar Iparművészeti Társulat, Magyar Jogász-egylet (2 db.), Magyar kir. állami számvevőszék elnöksége, Magyar Múzeum, Magyar kir. közp. statisztikai hivatal, Magyar kir. országos vízépítési igazgatóság, Magyar Nemzeti Múzeum irodája, Magyar Néprajzi Társaság, Magyar Tudományos Akadémia (35 db.), Mahler Ede, Márki Sándor Kolozsvár, Meliorisz N. Eperjes, Munkácsi nőegylet, Oester Ung. Revue szerkesztősége Wien (2 db.), Országos magyar gazdasági-egyesület, Pozsonyi akadémia igazgatósága, Ranschburg Gusztáv, Reiner Zsigmond, Ribay Jenő Kis-Pest (2 db.), Salamin Endre (2 db.), Smithsonian Institution Washington (20 db.), Somlyói Ignác Nagyszöllös, Stadtbibliothek Zürich (9 db.), Statist. Central-Commission Wien (5 db.), Szalay Imre (5 db.), Szent-István-Társulat, Szigligeti-társaság Nagyvárad (3 db.), Temesvár város tanácsa, Tóth Rezső, Vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszterium, Verein für Siebenbürgische Landeskunde Nagyszeben, Zirczi apát.

Nevezetesebb szerzemények: 1. Epistolae Karsilii Ficini. Venetiis, 1495. (81 márka). 2. Osvaldus de Lasco. Sermones peritiles de sanctis. Hagenau 1497. (50 korona.) 3. Illyés András. Megrövidítettett ige. I. rész Nagyszombat. 1691. (20 korona.) 5. Polybios. Historiarum libri V. Venetiis, 1498. (118 korona.)

A könyvtár helyiségeiben 7288 egyén 17910 kötet nyomtatványt, kölcsönzés útján pedig 778 egyén 1157 kötetet használt.

Az elmúlt negyedévben 1136 mű osztályoztatott, a melyekről összesen 1739 czédula készült. Kötés alá készítettett 464 munka 607 kötetben. A köteles példányok átvételére szolgáló helyiségbe 585 csomag érkezett, ugyaninnen 475 levél expediatott, a melyekben 77 elmaradt műnek beküldését sürgette meg. Az 1897: XLI. t.-cz. intézkedései ellen vétő nyomdatulajdonosok ellen peres eljárás megindítása 11 esetben kéretett.

A könyvtár történeti és irodalomtörténeti állandó kiállítását e negyedévben 7 látogató tekintette meg.

II.

A *kézirattár* gyarapodása 73 kézirat, 4 irodalmi analecta és 19 darab irodalmi levél volt.

Az ajándékok közül különösen kiemelendő az a 14 szláv codex, melyet Hodinka Antal ajándékozott a kézirattárnak. Ajándékozott továbbá Pap Károly egy újabbkori kéziratot s Petrovay György 12 irodalmi levelet és 1 analectát.

Vételre összesen 770'60 korona 235 b. márka fordítottatott. Szerzeményeink közül kiemelendő egy 1562. évi formularium, Solidus Kristóf 1594-ben írott műve a cillii grófságról, az 1603—1657-iki erdélyi diaeták iratainak gyűjteménye, egy másik gazdag gyűjtemény Mária Terézia rendeleteiből, Paget János emlékiratainak 6 kötete, Csiky Gergely »Nora« című színművének kézírata s 43 darab újabban szerzett sűgőkönyv Balázs Sándor, Dobsa Lajos, Feleki Miklós, Jakab István, Szigeti József, Tóth Ede, Tóth Kálmán, Vahot Imre, Vahot Sándor stb. kiadatlan eredeti, továbbá Bulyovszkyné, Csató Pál, Egresy Béni, Magyarai Károly, Kis János, Tóth Ferencz és mások kiadatlan fordított színműveivel. A levelestár gyarapodásának nevezetesebb darabjai Liszt Ferencz és Pettenkofen Ágost levelei voltak.

A negyedévi szerzemények feldolgozásán kívül folytatott a levelestár betűrendes átalakítása.

Az évnegyed folyamán 45 kutató 140 kötet kéziratot használt.

III.

A *levéltári osztály* a lefolyt évnegyedben ajándék útján 147, vetel útján 702 darabbal és letétemény útján 3 új családi levéltárnak és egy régebben elhelyezett levéltár kiegészítésére szolgáló küldeménynek még számba nem vett, de több ezer darabra tehető anyagával gyarapodott.

A megvásárolt darabok vételára 7223 K. 05 fillért és 236 M. 25 fillért tesz ki.

A törzssanyag gyarapodásából 42 eredeti és 14 másolat esik a középkori iratok, 535 db. az újkori iratok, 9 db. a nemesi iratok, 56 db. a cseh iratok csoportjára és 193 db. az 1848/49-es gyűjteményre.

Ajándékaikkal Földi Doby Antal nyug. m. kir. sőtárnok Homonnáról, Dr. Illéssy János, az orsz. levéltár kezelési hivatalának főigazgatója, Mukics Ernő volt országgyűlési képviselő és Pecsovay György jász-nagykőrösi földbirtokos, örök letéteményeikkel a Gosztony család, Hertelendy Ferencz Zala vármegye főispánja, kölcsei Kende Béla csekei földbirtokos és Kölcsey István cs. és kir. kamarás, huszárcapitány gyarapították gyűjteményünket.

Ez újabb gyarapodásból említésre méltók első sorban középkori okleveleink csoportjának szerzeményei, melyek közül 18 db. a Libercsey családra, 5 db. az Orczyakra vonatkozik. Az újkori iratok között egy 217 dbra menő gyűjtemény a szandai Sréler családra vonatkozó iratokat foglal magában, köztük számos eredeti levelet Forgách Ádámtól, a XVIII. századi jeles hadvezértől. Egy másik nagyobb, árverés útján megszerzett gyűjte-

mény 17 db. középkori iraton kívül, melyekből 6 db. a Berzeviczy családra vonatkozik, 1 db., XVI., 185 db. XVII. századi és 31 újabbkori elsőrangú köztörténeti fontosságú iratot foglal magában, legnagyobb részét Beck-Widmonstetter Lipót és Kronos Ferencz osztrák történetírók hagyatékából. A cenzura történetéhez járúl érdekes adalékokkal egy 77 dbból álló gyűjtemény, mely az 1745/48. éveket öleli föl. A XIX. századi anyag becse- sebb gyarapodásai gróf Széchenyi István 1831 szept. 20-iki levele Metternich herczeghez, melyben a Világ című munkáját figyel- mébe ajánlja; és Deák Ferencznek az országgyűlésről 1834 május 29-én sógorához írt levele, melyek az előző évnegyedben megszer- zett levelekkel együtt e kor reform mozgalmainak történetét vilá- gítják meg új adatokkal.

Nemesi irataink újabb szaporúlatai: 1. a Beecz család 1456-iki czímeres levelének és a festett czímerképnek másolatai (2 db.), 2. a Dessewffyék 1525-iki czímerének másolata, 3. 1598. aug. 19. Prága, Huszár Ferencz czímeres levele Rudolftól, 4 1772 június 24. Bécs, Wellesi Nikolich Theodozius római sz. birodalmi czímeres levele Mária Teréziától, 5. 1791 február 10. Bécs, Károly czímeres levele II. Lipóttól, 6. 1795 június 25. Bécs, báró Tous- saint Károly magyar morgenatusi oklevele I. Ferencztől, 7. 1807 aug. 21, Veszprém vármegye bizonyítványa Nagy Lázár nemes- ségéről, 8. 1826 szept. 15. Veinsierl, báró Paumgarten Miksa Zsigmond czímereslevele I. Ferencztől.

Czéhírateink csoportja számára megszereztük a körmöcz- bányai mészáros czéh iratait, melyek az 1648—1866 évekből 9 nagyobb és 46 kisebb czéhíratot foglalnak magukban.

A levéltár legbecsesebb szerzeményei ez évnegyedben az 1848/49-iki szabadságharczra vonatkozó gyűjteményt gyarapí- tották oly fontos politikai tartalmú iratokkal, a minők megszer- zésére a legritkább esetekben nyilik alkalom. Ezek között van a tervezete annak az előterjesztésnek, a melyet az 1848-iki magyar miniszterium a horvát lázadás ellen teendő intézkedések ügyében június 2-ik felében a magyar képviselőházban készült benyújtani; a gróf Batthyany Lajos által aláírt és Széchenyi István által láttamozott tervezet Kossuth Lajos sajátkezü betoldásaival van ellátva, továbbá Bemnek 1849 aug. 10-én és Csányi Lászlónak 1849 aug. 11-én Kossuthhoz írt levele, valamint a Görgey és Kossuth között aug. 11 és 12-én váltott két levél, melyek a főhatalomnak Görgeyre való átruházása előzményeit tárják fel az utókor előtt, s végül gróf Andrássy Gyulának egy 1849 szept. 7-én kelt és egy keltezetlen levele Kossuthhoz. Az 1848/49-iki kiáltványok gyűjteménye is értékes darabokkal gyarapodott egy 54 dbból álló gyűjtemény által, mely jobbára kassai nyomtatvá- nyokat foglal magában. S megemlíjtük még a nagykúnsági honvéd-

egylet 1861—1869. évi iratainak 125 dbot kitevő gyűjteményét, mely ajándék útján került hozzánk.

A családi levéltárak sorozata a kövesszarvi Goszthony, a Hertelendi és Vindornyalaki Hertelendy és a Kölösey Kende családok levéltáraival gyarapodott; a korábban elhelyezett levéltárak közül a Kolosy család levéltárához kaptunk több száz db. iratot tartalmazó újabb kiegészítést.

A lefolyt évnegyedben 90 kutató 9939 iratot és 255 db. nyomtatványt használt. Külső használatra kikölcsönöztünk 171 db. iratot és 4 db. pecséthasonmást.

A törzsanyag újabb szaporúlatainak feldolgozásán kívül folytattattott a középkori anyag czédulázása s megkezdett Kossuth Lajos iratainak revidálása.

A családi levéltárak közül teljesen rendezettek a Ghyczy, Hertelendy, Kubinyi és Szerdahelyi családok levéltárai. A Ghyczy család levéltára a XIII. századból 3, a XIV. századból 7, a XV.-ikből 39, a XVI.-ikből 41 db. eredeti középkori oklevelet és 14 másolatot, 272 db. XVI. századi mohácsi vész utáni, 871 db. XVII., 3677 db. XVIII., 2033 db. XIX. századi iratot, 49 db. genealogiai táblát és jegyzetet, 15 rajzot, 5 halotti czímert és sírfeliratot, 111 db. elenchust, összesen 6972 darabot,

a Hertelendy család levéltára 2 db. XVI. századi mohácsi vész utáni, 1 db. XVII., 161 db. XVIII., 532 db. XIX. századi iratot, 10 db. genealogiai táblát és jegyzetet, 9 rajzot, 2 elenchust, összesen 713 darabot,

a Kubinyi család levéltára a XIII. századból 6, a XIV.-ikből 111, a XV.-ikből 241, a XVI.-ikből 65 db. eredeti középkori oklevelet és 3 másolatot, 87 db. XVI. századi mohácsi vész utáni, 324 db. XVII., 262 db. XVIII., 2 db. XIX. századi iratot, 4 genealogiát és 2 elenchust, összesen 1107 darabot,

a Szerdahelyi család levéltára 1 db. XIV. századi eredeti oklevelet, 6 db. XIV—XV. századi oklevél másolatát, 16 db. XVI. századi mohácsi vész utáni, 260 db. XVII., 3133 db. XVIII., 2818 db. XIX. századi iratot, 18 db. rajzot, 5 db. térképet, 203 db. genealogiai táblát és 345 db. elenchust, összesen 6805 darabot foglal magában.

Végül, mint már az előző évnegyed végén jelentettük, elkészült, és gondos felülvizsgálat után tisztázás alá adatott a Szent-Ivány család levéltárának lajstroma, mely 14 db. XIII. századi, 27 db. XIV., 79 db. XV., 7 db. XVI. századi mohácsi vész előtti, 80 db. XVI. századi mohácsi vész utáni, 289 db. XVII., 1984 db. XVIII., 2386 db. XIX. századi iratnak, 17 térképnek, 31 genealogiai táblának és jegyzetnek és 21 levéltári lajstromnak kivonatát, összesen 4935 regestát foglal magában.

IV.

A *hírlap-osztály* gyarapodása. *a)* Köteles példányokból: kimutatással csomagokban 5976 szám, számokban 214 évf. 15062 szám. *b)* Ajándék Kürthy Gyula úrtól Noviny 1850. 2 évf. 52 szám. *c)* Vásárlás Thurzó Ferencztől kiegészítések 8 kor. 5 évf. 62 szám, Mikutól román lapok 110 kor. 1855—71-ig lapok 10 évf. 702 szám. Összesen 231 évf. 21,854 szám.

Az évnegyed folyamán a könyvtárban 940 egyén 2062, használat házon kívül 23 egyén 45 kötetet. Összesen 963 egyén 2107 kötetet használt.

Czéduláztatott 65 hírlap és 561 évfolyam, átnézetett 231 hírlap 21,854. Kötés alá adatott 462 darab hírlap; a könyvkötőtől visszaérkezett 169 kötet hírlap; ezért fizettetett 524 korona 80 fillér.

A köteles példányok, melyek kimutatással (csomagokban) beérkeztek, a gyarapodási könyvbe irattak és a nyilvántartási lapokra vezettettek; ezeken kívül a számonként beérkezett hírlapok is összegezve hetenként beirattak, betürendbe osztályoztattak és elhelyeztettek. A csomagküldeményekben hiányzó hírlap-számok azonnal reclamáltattak és ezek is följegyztettek.

A BUDAPESTI MAGYAR KIRÁLYI TUDOMÁNY- EGYETEM KÖNYVTÁRA 1902-BEN.

A budapesti m. kir. egyetemi könyvtár 1902. évi állapotáról dr. *Ferenczi Zoltán* a következő jelentést terjesztette a n. m. vallás és közoktatásügyi miniszter ur elé:

A budapesti m. kir. tudomány-egyetem könyvtárának 1902. évi működéséről és állapotáról szóló igazgatói jelentésemet mély tisztelettel a következőkben teszem meg:

E jelentésem az előbbiekhöz képest valamivel később jelenik meg s később jelenik meg pár hónappal az 1902. évi könyvtári gyarapodás jegyzéke is. Mindkettőnek oka ugyanegy, t. i. az, hogy Nagyméltóságod elrendelvé a nyomdai költségeknek az illető egyetemi intézetek általi fedezését, én oly kérést adtam be, hogy a tisztán hivatalos természetű nyomtatványokat igenis fedezze a könyvtár pénztára; de az évi gyarapodási czimjegyzék kiadását továbbra is méltóztassék Nagyméltóságod a könyvtár megterhelése nélkül eszközöltetni, mint előbb, a következő okokból: a gyarapodási czimjegyzék kiadása eddig sohasem terhelte a könyvtári átalányt, továbbá nem szorosan véve hivatalos kiadvány, hanem az egyetem és közönség tudományos céljait szolgáló általános érdekű nyomtatvány, a szűkre szabott átalányt aránytalanul megterheli, holott a jelenleginek fölemelése érde-